

judicium in castigationibus imitari, scilicet ad salutem, non autem ad perditionem, 22. q. 2. ad 3.

2 Excommunicatis, & reipublice hostibus sunt subtrahenda beneficia ut arceantur a culpa, si tamen, quod natura non deficiat, nisi secundum ordinem justitiae, 22. q. 3. ad 3.

3 Injiciens manus in clericum, septempleriter non est excommunicatus, scilicet si causa discipline, ut magister vel praetor, si iocosa levitate, si invenit eum turpiter agentem cum uxore, matre, forore, vel filia, si statim vim vi repellat, si ignoret eum esse clericum, si inveniat eum in apostasia, post trinam admonitionem, ut si transfert se clericus ad actum penitus sibi contrarium, ut si fiat miles, vel ad bigamiam transeat. Et octupliler potest absolvi ab episcopo, scilicet in articulo mortis; quia tunc a qualibet excommunicatione potest quisque a quolibet sacerdote absolvi, si sit ostensius alicujus potentis, & non ex odio vel proposito percussit, si percussit sit mulier, si sit servus, & dominus laederetur de ejus absentia, qui non est in culpa, si regularis, regularem, nisi sit enormis excessus, si sit pauper, si sit impubes, vel senex, vel valetudinarius, & si habeat inimicitias capitales, 22. q. 2. 1. c.

4 Participare cum excommunicatis, conceditur quinupliler, sc. utile, lex, humile, res ignorata, necesse, 22. q. 29. 4. ad 22. q. 23. 1. c.

5 Excommunicatio major est separatio a communione ecclesiae quoad fructum & suffragia generalia, 22. q. 21. 1. c.

6 Cum ecclesia in terris Dei vicem gerat, illiusque judicium Dei iudicio conforme sit, rite excommunicare potest sive peccatorem a communione ecclesiae, sive a suffragiis & aliis spiritualibus separare, 22. q. 21. 3. c.

7 Non potest ecclesia etiam pro peccato mortali aliquem excommunicare, nisi contumax fuerit, 22. q. 21. 3. c.

8 Si excommunicatio iniuste lata sit ex parte excommunicantis, nihilominus effectum sortitur, at si ex parte excommunicantis ita ut error ille irritam faciat sententiam, nullius est effectus, 22. q. 21. 4. c.

9 Cum quis pro falso crimine in iudicio probato excommunicatur, si humiliter sustinet humilitatis meritum, recompenfat excommunicationis damnum, 22. q. 21. 4. c.

10 Soli episcopi & majores prelati excommunicare possunt, qui habent jurisdictionem in foro judiciali, 22. q. 22. 1. c.

11 Etiam non sacerdotes possunt excommunicare, modo jurisdictionem habeant in foro contentioso, 22. q. 22. 2. c.

12 Excommunicatus vel suspensus non

potest alium excommunicare, 22. q. 22. 3. c.

13 Nullus potest nisi inferiorem excommunicare, cum excommunicatio sit jurisdictionis, quae exerceri non potest, nisi in sibi subditos, 22. q. 22. 4. c.

14 Tamen si singuli alicujus communitatis excommunicari ab ecclesia possint, nunquam tamen ipsa communitas, 22. q. 22. 5. c.

15 Toties quis excommunicari potest, quoties est excommunicationis causa, 22. q. 22. 6. c.

16 Licet fidelibus communicare excommunicato minori excommunicatione, majori vero minime, nisi ubi aliqua spiritualis commodi, vel legis vel necessitatis ratio ad hoc impulerit, 22. q. 23. 1. c.

17 Participans cum excommunicato, excommunicatus quoque est, aliquando majori, nonnunquam minori excommunicatione, 22. q. 23. 2. c.

18 Tantum participans excommunicato in crimine, vel in divinis, seu in ecclesiae contemptum, peccat mortaliter, 22. q. 23. 3. c.

19 Excommunicatum minori excommunicatione potest quilibet sacerdos absolvere, non autem majori, sive sit a jure vel ab homine lata; sed et qui sententiam tulit, subjicitur, nisi in articulo mortis, 22. q. 24. 1. c.

20 Potest quis invitus absolvi ab excommunicatione, cum sit pena non autem a peccato, cum sit voluntarium, 22. q. 24. 2. c.

21 Absolutus ab una excommunicatione ab omnibus absolutus intelligitur, si sint ab uno iudice latae, nisi alter fuerit expressum, non autem si sint a diversis iudicibus factae, 22. q. 24. 3. c.

Excusatio aggravat omne peccatum, 22. q. 13. 3. ad 3.

1 Semper perfectissimum est exemplar, quod imitatur minus perfectum, 22. q. 13. 6. 1. ad 3.

2 Causa exemplaris est tantum existentium, sed causa finalis est etiam non entium, 22. q. 13. 2. ad 1.

3 Exemplata oportet conformari exemplari, secundum rationem formae, non autem secundum modum essendi, 22. q. 18. 4. ad 2.

1 In operationibus & passionibus humanis, in quibus experientia plurimum valet, plus movent exempla quam verba, 22. q. 34. 1. c.

2 Aristoteles in Logica utitur exemplis, secundum opiniones aliorum. Ideo non habent auctoritatem, 22. q. 48. 1. ad 1. c. q. 67. 2. ad 2. Item 22. q. 59. 2. ad 1.

1 Exemptus peccans in re non exempta potest ab ordinario iudicari, 22. q. 67. 1. ad 3.

1 Exillum non erat universale in veteri lege, sed particulare, non quis fletet idololatra, 22. q. 105. 2. ad 10.

1 Exitus in divinis est secundum solam distinctionem relationum, & secundum emanationem interiore, & non secundum distantiam, 22. q. 25. 2. ad 2.

1 Exorcismus non est sacramentum, sed est sacramentum, 22. q. 25. 3. ad 2.

1 Debet praecedere baptismum. Tamen si non praecedat, debet postea fieri, 22. q. 25. 3. ad 3.

1 Exorcizare pertinet ad sacerdotem, & ad exorcistam, 22. q. 25. 4. ad 3.

1 Ea quae sunt in exorcismo, non tantum significant, sed etiam efficiunt, 22. q. 25. 4. ad 4.

1 Quodcumque aliquid sanctificandum est ad dulcedinem divinum, prius exorcizatur, ut liberetur a potestate diaboli, 22. q. 25. 4. ad 5.

1 Exorcismus datur contra demonem, in quantum impedit homines a sacramentis. Sed baptismus datur contra eum, in quantum impedit a gloria, 22. q. 25. 4. ad 6.

1 Quae sunt in exorcismo, ordinantur contra impedimenta baptismi, & post, 22. q. 25. 4. ad 7.

1 Effectus exorcismi est debilitatio potestatis demonis, quia totaliter in baptismo aufertur, 22. q. 25. 4. ad 8.

1 Effectus eius duplex, scilicet expulsio demonis, & aperio sensum ad ministeria, & mandata Dei, 22. q. 25. 4. ad 9.

1 Sal missum in os exorcizandi, & narium, & aurium, spaci hinc, significat remotionem impedimenti demonis, respectu fidei docenda, 22. q. 25. 4. ad 10.

1 Exorcismus non confert gratiam, nec remissionem culpae. Ideo sine baptismo exorcismus nihil valet post mortem, contra praepositivum, qui dicitur, quod minores tenebras partitur, 22. q. 25. 4. ad 11.

1 Expectatio est motus spei, propter cognitionem precedentem respectu auxilii alieni, 22. q. 40. 2. ad 2.

1 Experientia proprie pertinet ad sensum tantum, sed large pertinet etiam ad intellectum, ut in demonibus, 22. q. 54. 5. ad 2.

1 Experientia in operabilibus non est potentia, & non solum causat scientiam, sed etiam habitum, qui facit operationem faciliorem, propter consuetudinem, 22. q. 40. 5. ad 1.

1 Qui accipit gratiam, per quam experientiam dulcedinis, novit se illam habere, quam non experitur ille qui non accipit, 22. q. 112. 5. c.

1 Illa quae sunt per essentiam sui in anima, cognoscuntur experimentaliter, in quantum homo experitur per actus, principia intrinseca, sicut voluntatem percipimus volendo, & vitam ab operibus vitae, 22. q. 112. 5. ad 1.

1 Verbum Abrahae dictum, videlicet, nunc cognovi quod timeas dominum, potest referri ad notitiam experimentalem, quae est per exhibitionem operis, 22. q. 112. 5. ad 5.

1 In opere illo quod fecerat Abraham cognoscere potuit experimentaliter, se Dei timorem habere. Vel potest hoc etiam ad revelationem referri, 22. q. 112. 5. ad 5.

1 Extasis est fieri extra se, secundum cognitionem vel secundum appetitum, 22. q. 28. 3. c. item 22. q. 175. 2. ad 1.

1 Extrema unctio cum ad peccatorum remissionem ordinetur, est sacramentum, & non tantum sacramentale, 22. q. 29. 1. c.

1 Quamvis per multas periculis actiones, unum nihilominus sacramentum est, sc. quod est, 22. q. 29. 1. c.

1 Extremae unctiois sacramentum a Christo fuit institutum, sicut & cetera sacramenta, ab Apostolis tamen promulgatum fuit, 22. q. 29. 3. c.

1 Oleum olive, cum sit lenitivum ac penetrativum usque ad intima ac diffusivum, conveniens est materiae sacramenti extreme unctiois, quod perfecta, & lenis sanatio esse debet, 22. q. 29. 4. c.

1 Oleum olive quod in extrema unctiois assumitur pro materia, consecratum esse debet, 22. q. 29. 5. c.

1 Materia hujus sacramenti per Episcopum consecrata esse debet, 22. q. 29. 6. c.

1 Determinata est forma verborum hujus sacramenti, sicut & aliorum, 22. q. 29. 7. c.

1 Forma verborum hujus sacramenti in oratione deprecativa periculis, non autem indicativa, 22. q. 29. 8. c.

1 Conveniens verborum forma est ea, quae Ecclesia utitur, scilicet per istam sanctam, &c., 22. q. 29. 9. c.

1 Principalis effectus extreme unctiois est ipsa peccatorum remissio quoad illorum reliquias, & maculam seu culpam, si eam inveniat, 22. q. 30. 1. c.

1 Hoc sacramentum non sequitur corporalis sanationem, sed quando expedit ad spirituales sanationem, 22. q. 30. 2. c.

1 Nullum imprimi characterem, cum per illud homo ad aliquod sacramentum peragendum non ordinetur, 22. q. 30. 3. c.

1 Non possunt laici hoc extreme unctiois sacramentum conferre, sicut baptismum in necessitatis articulo, 22. q. 31. 1. c.

1 Hoc sacramentum nullatenus licet diacono conferre, 22. q. 31. 2. c.

1 Cum hoc sacramentum cunctis exhibetur, non modo per Episcopos, sed per simplices sacerdotes administrari potest, 22. q. 31. 3. c.

1 Sanis non debet conferri, quod quaedam spiritualis animae curatio est, 22. q. 31. 4. c.

17 Non quovis modo laborantibus est ex-
hibendum, sed ad mortem proximo aliqua
gritudine affectis, *2. q. 32. c. 2. ad 2. q. 32. c. 2.*

18 Furiosus, & amentibus quibus desit de-
votionis affectus, nullatenus conferri debet, *s. q. 32. c. 3. ad 2. q. 32. c. 3.*

19 Pueris conferri non debet, *s. q. 32. c. 4. ad 2. q. 32. c. 4.*

20 Non totum corpus, sed ea dumtaxat
humani corporis partes inungi oleo hujus sa-
cramenti debent, in quibus est aliqua spiritalis
infirmittatis radix, *s. q. 32. c. 5. ad 2. q. 32. c. 5.*

21 Quinque sensuum organica membra in-
ungi precipue debent in quibus est aliqua cog-
nitionis radix, in nonnullis autem propter ap-
petitivam, & motivam inunguntur, tenes ac pe-
des, *s. q. 32. c. 6. ad 2. q. 32. c. 6.*

22 Mutati inungi etiam in partibus illis
mitilatis debent, quibus alias inungerentur, *s. q. 32. c. 7. ad 2. q. 32. c. 7.*

23 Sine aliqua sui injuria iterari potest, *s. q. 32. c. 8. ad 2. q. 32. c. 8.*

24 Eadem infirmitate laborantibus, non se-
cundum eundem, sed diversam infirmitatis
statum, potest extrema unctio exhiberi, *s. q. 32. c. 9. ad 2. q. 32. c. 9.*

1 Exultatio in exorcismo significat expul-
sionem demonis, cui reditum precludit bene-
dictio, *3. q. 7. c. 2. ad 2. q. 7. c. 2.*

Facere, & fieri, important habitudinem
causae, & effectus, sed mutationem ex
consequenti, *1. q. 45. c. 2. ad 2. q. 45. c. 2.*

2 Facere dicitur dupliciter, scilicet large
omnis operatio, & proprie operatio tantum ad
extra, *2. q. 134. c. 2. ad 2. q. 134. c. 2.*

3 Factio est de materia exteriori, sed gene-
ratio est de substantia generantis, *1. q. 47. c. 3. ad 2. q. 47. c. 3.*

4 Non omne quod facit majus, facit mi-
nus, nisi sit ad illud ordinatum, vel nisi
in majori includatur minus, vel non potest fa-
cere quod minus est, si reseruetur minus, vel
si minus sit ad defectum, *2. q. 189. c. 2. ad 2. q. 189. c. 2.*

5 Quod homo faciat quod in se est, requi-
ritur ad meritum in habentibus usum rationis,
non autem in carentibus usu rationis, *2. q. 171. c. 3. ad 2. q. 171. c. 3.*

6 Facies Christi emittit radios, *3. q. 44. c. 3. ad 2. q. 44. c. 3.*

1 Factum duplex, scilicet divinum, & na-
turale. Primum precedit potentia activa, &
non passiva, natura non autem tempore, nisi
sit novum; secundum vero utraque potentia
precedit, etiam tempore, *1. q. 74. c. 3. ad 2. q. 74. c. 3.*

2 Fieri & factum esse dicuntur de Deo,
secundum rationem tantum, & sine mutatione
Dei, *1. q. 13. c. 2. ad 2. q. 13. c. 2.*

3 Factum esse quandoque dicitur novitatem
predicationis, sine mutatione facti, *1. q. 13. c. 2. ad 2. q. 13. c. 2.*

4 Prospicere facta aliorum bono animo, vel
ad utilitatem propriam, ut scilicet homo ex bo-
nis operibus proximi provocetur ad melius, vel
ad utilitatem illius, ut scilicet regulatur, si quid
ab eo agitur, secundum regulam charitatis, &
secundum debitum officii, est laudabile. Sed
quod aliquis intendat ad considerandum vitia
proximorum ad despiciendum, vel detrahendu-
m, vel saltem inutiliter inquietandum, est
viciolum, *2. q. 33. c. 2. ad 2. q. 33. c. 2.*

5 Facultas est potestas, qua aliquid habetur
ad nutum, *1. q. 83. c. 2. ad 2. q. 83. c. 2.*

6 Fallere contingit dupliciter, scilicet occul-
tando veritatem dicto vel facto, vel significa-
ndo falsitatem. Primum licet, non autem se-
cundum, quia etiam hostibus debent servari prom-
issa, & fides, *2. q. 140. c. 3. ad 2. q. 140. c. 3.*

7 Homo facilliter fallitur in judicando in
pertinentibus ad se, *2. q. 88. c. 2. ad 2. q. 88. c. 2.*

8 Falsitas non est in sensu sicut in cognos-
cente, verum, & falsum, *1. q. 17. c. 2. ad 2. q. 17. c. 2.*

9 Falsitas, & veritas sunt primo in intellectu,
in rebus autem per ordinem ad intellectum
solum, *1. q. 16. c. 2. ad 2. q. 16. c. 2.*

10 Falsitas non est in intellectu respectu pri-
morum principiorum, nec respectu quidditati-
tis, nisi per accidens, respectu duplicis com-
positionis, *1. q. 17. c. 2. ad 2. q. 17. c. 2.*

11 Veritas, & falsitas, ut in cognoscente,
sunt tantum in intellectu componente, & divi-
dente, sed ut re vera, sunt etiam in sensu, &
intellectu cognoscente quidditatem, *1. q. 16. c. 2. ad 2. q. 16. c. 2.*

12 Falsitas est in sensu respectu sensibilibus
communium, & respectu sensibilibus per acci-
dens, non autem respectu sensibilibus proprie-
rum, nisi per accidens, *1. q. 17. c. 2. ad 2. q. 17. c. 2.*

13 Falsitas non est in intellectu respectu pri-
morum principiorum, nec respectu quidditati-
tis, nisi per accidens, respectu duplicis com-
positionis, *1. q. 17. c. 2. ad 2. q. 17. c. 2.*

14 Veritas, & falsitas, ut in cognoscente,
sunt tantum in intellectu componente, & divi-
dente, sed ut re vera, sunt etiam in sensu, &
intellectu cognoscente quidditatem, *1. q. 16. c. 2. ad 2. q. 16. c. 2.*

15 Falsitas est in sensu respectu sensibilibus
communium, & respectu sensibilibus per acci-
dens, non autem respectu sensibilibus proprie-
rum, nisi per accidens, *1. q. 17. c. 2. ad 2. q. 17. c. 2.*

16 Res dicitur simpliciter vera vel falsa
tantum ab intellectu, a quo dependet, ut res
naturalis a divino, & artificialis a nostro, *1. q. 16. c. 2. ad 2. q. 16. c. 2.*

17 Res naturales dicuntur falsae per acci-
dens, & secundum quid, respectu intellectus
nostri dupliciter, scilicet secundum rationem sig-
nificati,

nificati, & secundum rationem causae, *1. q. 17. c. 2. ad 2. q. 17. c. 2.*

18 Res dicitur vera vel falsa, ratione vere
vel false estimationis, quam nata est facere de
se, quoad ea quae exterius apparent in ea, *1. q. 17. c. 2. ad 2. q. 17. c. 2.*

19 Res secundum id quod est, dicitur vera
secundum quod non est, dicitur falsa, *1. q. 17. c. 2. ad 2. q. 17. c. 2.*

20 Malum simpliciter est in rebus, non au-
tem falsum, sed secundum quid, *1. q. 17. c. 2. ad 2. q. 17. c. 2.*

21 In Deo nulla est falsitas, sed tantum ve-
ritas, *1. q. 17. c. 2. ad 2. q. 17. c. 2.*

22 Homo dicitur falsus, quia amat falsas
opinionis, vel deceptions, non autem quia po-
test mentiri, *1. q. 17. c. 2. ad 2. q. 17. c. 2.*

23 Peccata dicuntur falsitates, vel menda-
cia, & opera vitiosa dicuntur veritates, *1. q. 17. c. 2. ad 2. q. 17. c. 2.*

24 Falsum contrahitur vero, & fundatur
in vero, sed non in suo contrario, *1. q. 17. c. 2. ad 2. q. 17. c. 2.*

25 Falsum testimonium prohibetur octavo
praecepto decalogi, *2. q. 22. c. 6. ad 2. q. 22. c. 6.*

26 Fama bona est nobis necessaria prop-
ter nos, quia est precipium bonum inter exte-
riora bona, quia facit idoneum ad officia hu-
mana, & presertim a peccatis, & propter alios,
ne scandalizentur, & malum exemplum su-
mant ad peccandum, *2. q. 73. c. 2. ad 2. q. 73. c. 2.*

27 Quadrupliciter laeditur directe, scilicet im-
ponendo falsum, adaugendo peccatum, ma-
nifestando occultum, perverendo intentionem
Sed indirecte dupliciter laeditur, scilicet ne-
gando bona alterius, vel malitiose reticendo,
2. q. 73. c. 2. ad 2. q. 73. c. 2.

28 Laeditur tripliciter, scilicet iuridice, &
falso, & manifestando occultum. Secundo mo-
do, & tertio tenetur quis ad restitutionem,
non autem primo modo, *2. q. 72. c. 2. ad 2. q. 72. c. 2.*

29 Fames, sitis, & desiderium in beatis, dicitur
per remotionem fastidii, *1. q. 67. c. 2. ad 2. q. 67. c. 2.*

30 Familiaritas cum peccatoribus vitari de-
bet ab imperfectis propter periculum, non au-
tem a perfectis propter fructum, *2. q. 25. c. 6. ad 2. q. 25. c. 6.*

31 Fas proprie est lex divina, sed jus est lex
humana, *2. q. 57. c. 1. ad 2. q. 57. c. 1.*

32 Fascinatio est infectio ab oculis infectis,
propter multam animam, vel ex Dei permissione,
vel cooperante fato occulto vel demonice,
1. q. 171. c. 3. ad 2. q. 171. c. 3.

33 Fatue dicere, vel racha, vel traci, non sunt
species irae, sed gradus ejus. Hoc est peccatum
mortale, quando peccatum interius concep-
tum ad effectum perducitur, sub ratione vin-

dictae, *1. q. 46. c. 8. ad 2. q. 46. c. 8.*

34 Fatum proprie est dispositio syderum, qua
quis est conceptus vel natus. Sed improprie est
providentia Dei; ideo est in rebus, *1. q. 116. c. 6. ad 2. q. 116. c. 6.*

35 Dicitur a fari, quasi effectum divinae pro-
videntiae, vel quia antiqui solebant per illud
de futuris errare, *1. q. 116. c. 6. ad 2. q. 116. c. 6.*

36 Non est qualitas, nec substantia, sed est
relatio multiplex, ratione effectuum, vel cau-
satum secundarum, non autem respectu Dei,
1. q. 116. c. 2. ad 2. q. 116. c. 2.

37 Ratio gubernationis in mente Dei, est
providentia, sed in causis secundis est fatum,
1. q. 116. c. 2. ad 2. q. 116. c. 2.

38 Non omnia subduntur fato, sed tantum
effectus causarum secundarum, *1. q. 116. c. 1. ad 2. q. 116. c. 1.*

39 Ratio gubernationis in mente Dei, est
providentia, sed in causis secundis est fatum,
1. q. 116. c. 2. ad 2. q. 116. c. 2.

40 Febris ethica est intensior alii, licet calco-
eius minus sentiat, quia est insula membris,
quasi complexio, *2. q. 29. c. 2. ad 2. q. 29. c. 2.*

41 Feconditas bonorum operum duplex, scilicet
in se per baptismum, & in aliis per ordi-
nem sacram, *3. q. 69. c. 3. ad 2. q. 69. c. 3.*

42 Cum dicitur quod felicitas non est in ha-
bitu, intelligendum est de habitu, de quo non
procedit actus. Qui enim est in habitu, & non
in actu, similis est dormienti. Oportet autem
quod actus ille in quo felicitas consistit, ab ha-
bitu aliquo progrediat, secundum sententiam
Philosophi. Alia operatio non est delectabilis,
& perfecta, *2. q. 3. c. 2. ad 2. q. 3. c. 2.*

43 Ultima felicitas hominis non quidem
simpliciter, sed ad quam per sua naturalia po-
test pervenire, est cognitio substantiarum sepa-
ratarum, non quidem quidditativa, sed quid
non sunt per sensibilia, *2. q. 2. c. 2. ad 2. q. 2. c. 2.*

44 Felicitas magna, sed non ultima, est in
contemplatione substantiarum separatarum, si
perfecte intelliguntur, *1. q. 64. c. 1. ad 2. q. 64. c. 1.*

45 Felicitas consistit in quinque, scilicet in vo-
luptate, divitiis, potestate, dignitate, & fama,
1. q. 26. c. 4. c. item 12. q. 2. c. 2.

46 Femina in holocaustis non offerabatur in
veteri testamento, qui est animal imperfectum,
1. q. 102. c. 3. ad 2. q. 102. c. 3.

47 Femina non potest esse principium gene-
rationis activum, *3. q. 67. c. 4. ad 2. q. 67. c. 4.*

48 Generatio feminina contingit ex intentione
Dei, & natura universalis, sed respectu natu-
rae particularis, contingit ex defectu imagina-
tionis, vel virtutis active, vel materiae, vel
propter aliquid exterius, scilicet venti, loci,
tem-